

IKONOSTAS NOVAKA RADONIČA
(Ilandža, Banat, jul 1968)

Kružim Vojvodinom. Čini se da sam uvek na pogrešnom putu. Ili na istom.

Otmeno je putovati Vojvodinom u nedelju kad sve blista. Ali danas me prati jaka kiša, a kada je kiša njeni vidici su dublji, jer zemlju ništa ne brani od kiše, ona buja, natapa se, polja su raskvašena, crnica i putevi izblaćeni. Kada kiša počne nad ovim prostranstvom ne zaustavlja se brzo i više kao da nema plavih letnjih pljuskova, više nema lakog daha prašine koji zaostaje posle julskih bujica, niti ima mirisa ozona. Kiša je moj neprekidni pratilac. Promičem pored sela i više ih ne razlikujem.

Na auto-karti nije obeležena Ilandža i moja nesigurna geografska orijentacija me navela na pomisao da podem prema Zrenjaninu, ali se dosetih da je Ilandža na drugom kraju Vojvodine, u okolini Alibunara i Vršca. U kasno popodne, između ova dva mesta, skrećem sa glavnog puta na levu stranu. Više ne gledam sela već samo natpise na njihovom ulazu, kiša unosi nervozu, neprekidno iščekujem Ilandžu. Treće selo je Ilandža.

Nema uobičajene radosti. Moje grudi su napete. Tužna je Ilandža u nedeljno popodne pod kišom. Ilandža puna blata, sa kućama od naboja čije su fasade raskvašene, čini se sklone padu. Dva reda kuća, levo i desno od puta, a između tih građevina od žućkastog neolepljenog naboja, širi se prostor bez ijedne travke, bez ijednog busena, bez ijednog drveta.

U sredini sela jedna mala zelena oaza. Zaustavljam se. Gvozdena jaka ograda oko parka punog debelih stoećih stabala i visoke sočne trave. Usred tog zelenila uzdiže se nevelika seoska crkva sa visokim vitkim zvonikom. Belina me zaslepljuje u tom mutnom danu.

Polako uz škripu otvaram veliku, vešto iskovanu kapiju. Ne idem popločanom stazom. Zalazim u visoku travu i osećaj čistog hladnog vazduha me obuzima. Uznemireno obilazim oko bele građevine, naslanjam se na njene čiste bele zidove.

Šta li je to dovelo Novaka Radonića u ovo golo, suro selo puno blata, ili guste prašine, sa kućama od naboja? Možda ova mala zelena oaza, ovaj zeleni vrt iz koga nije izlazio, u kome je provodio sate u dugim šetnjama, u kome je jedino mogao da diše i radi bez prekida, a zatim jedne noći pobe-gao i ne videvši to golo selo, ostavljajući za sobom jedan čudesan ukras — taj sjajni IKONOSTAS u tami crkve.

vera blagojević

LIKOVNA SVESKA

**NA ŠPANSKOM TRGU
SPAVA SLIKAR DE CHIRICO
(Rim, Španski trg, septembar 1968)**

Sesto jutro, Rim se ne budi. Rim je u jutarnjem snu. Dolazim pre svih. Ulice su mokre. Fontane su jutrom jake. Naolazi voda, preliva se i teče gradom. Španski trg je pust, ali bogatiji svetlom i vazduhom.

Jedna zgrada levo od velikih nebesnih stepenica. Siva čista fasada ukrašena kratkim razdvojenim lukovima, kao nad slepim arkadama koje ovde nisu ničim nagoveštene. Podižem glavu i gledam u balkon na zadnjem spratu. Sa krova zgrade gipsani anđeli mašu krilima i smeše mi se. Balkon, sav u vitražu od belog stakla. I neprekidno, od kad ga gledam, zastrt crnom tkaninom. Iza balkona su tamne odaje. Iza belih cvetova vitraža plove pokušstvo ka morskoj obali. Vodi se borba gladijatora u uskim sobama. U metalnoj postelji, sa jabukama iznad uzglavlja koje su davno prezrele, spava slikar. Ne uznemiravaju ga moji dolasci. Visoko iznad grada, u svojoj kapeli — u krevetu, sni Giorgio de Chirico. U istoj sobi on dvadeset i osam godina sanja grčku obalu i Egejsko more. Svakog jutra on plove u grčke gradove, u svoj zavičaj, gde ga čekaju okamenjeni bogovi na pustim trgovima. On sni uz blagi šum fontane koja, dole na trgu, blješti i preliva se pokraj mojih nogu.

**BELI KONJ NIKOLE BOŽIDAROVIĆA
U CRKVI NA DANČAMA
(Dubrovnik, Uvala Danče,
avgust 1968)**

To više nije BELI KONJ slikara Božidarovića, to nije oznojena životinja, nije duga bela griva, već povesmo prozračne pene u uvali koja se grči bez vazduha, skupljena pred vratima crkve; to je povesmo pene optočeno crnim ispućalim vratima crkve, koja se posle retkih poseta zaključavaju više puta sa više velikih brava, i iza kojih u toku noći sni i polako kopni BELI KONJ da bi nenadano zornom završio visoko uzdignute glave i privukao na sebe, u ovaj zatvoreni crkveni prostor, svu belinu, svu čistotu jutra i odsjaj zelenih borova, miris podivljanih šuma na domaku, i naslagao u sebe svu, jasnu dubinu mora; da bi nam iznenada, dok mu oprezno prilazimo, nasrnuo u oči svojim tankim nogama, poleteo u lice svojim ostrim kopitama, propinjao se i udarao nas dugo u prsa dok skamenjeni stojimo pred njim, bez želje da se branimo, bez moći da se pokrenemo, da ustuknemo ili koraknemo unazad pred tom podivljalom životinjom crvenih očiju; stojimo opčinjeni belom grivom čija svetlost zaslepljuje; dišemo ubrzano, uzdrhtalo, kao i taj pramen morske pene, kao i to more koje postaje sve više ustalasano, sve jače uznemireno, sa čijeg se dna nokreću struje, koje nas dižu i bacaju na ozojene sapi bele životinje; i mi tonemo ka podvodnim pećinama, prozračnom bilju, kristala, sve dublje i dublje, čvrsto stežući svojim dlanovima, svojim šakama, uskovitlanu grivu, poležući po ledima životinje; srastamo sa njom u dubini modrih mirnih voda, a zatim sve prestaje i polako se smirujemo; padamo na dno, postajemo jedno: bela hrid potonula u uvali na koju se slažu izbledele morske trave.

**SA SKULPTURAMA OTA LOGA
(Venecija, Bijenale, septembar 1968)**

Nije dovoljno ako se kaže da Oto Logo u svom razvojnem putu, svojim poslednjim ostvarenjima, stiže do apstraktne skulpture. Pred nama je samo sazimanje stvari, sazimanje samog života čvrstim sponama u jake i zaobljene oblike, u forme koje naš vid žare i zaustavljaju zračenjem. To jedinstvo, sje-dinjavanje videnja i osećanja sveta, izražava svu jačinu sveta i njegovu ogromnu bespo-moćnost. I sila i nemoć se istovremeno, čak u istom trenu, u istoj misli, slivaju u raspuklim preseccima gde se nutrina pokazuje stidno zapretana kao davni žar skriven u pepelu, kao vatra koja će pred našim očima buknuti.

Oslonac stvari, bića i samog sveta je lomljiv, iznenađujuće gibak kao i oslonac samog čoveka — ta veza, tanka nit, tanja i nežnija no što bi se očekivalo pri samoj pomisli.

Stari ratnici su se vratili iz boja izgubivši sve. Samo svoj oklop OKLOPNICI vraćaju, tu gorku ljušturu u kojoj se razliva svetlo, u kojoj nema tela, ni glave ni mozga, samo čistota davnog boja u sjaju oklopa. U OKLOPNICIMA oklop je ostao bez čoveka — to je sam lik i um čovekov pretvoren u ništavilo.

VELIKA BRONZANA PTICA na svojoj tankoj peteljci lebdi kao cvet. Oduprla se svim vetrovima i burama. Dojezdila je s mora i vešto kruži nad mama i nad našim zasenjenim umom. Svojim krilima nas zaslep-ljuje, metalnim perjem razbuktava nam krv.

Pred PORTRETOM MAŠINE i sam umet-nik stoji kao pred jednim spojem stvarnosti i nadzemaljskog videnja. Mašina je data kao simbol, kao da će nas u dalekim svetovima čuvati od zla. Postavljena u prostoru, ona priziva, čovek joj prilazi kao svetilištu, kao samoj predstavi božanstva, koje će ga nemi-lostivo samleti svojom čvrstom, ili sa-goreti iznenadnim plamenom. U PORTRETI-MA MAŠINA je bit poimanja sveta Ota Loga. To je bit same pustinje kojom se čovek tako vešto kreće i u kojoj tako vešto barata svojim pronalascima. Umetnik je za-stao pred tom silom koju je um sazdao i — sam pred njom — želi da se ukloni u čiste predele ptica, mora i drveća.

Oto Logo shvatajući svet mašina, sam se odupire tom shvatanju. Daje nam samo čist oblik, monstrozna klješta i oči. On ne pro-dire u njenu nutrinu, kao što razdire i ruši CVET i seže ispod sočnih latica, do jezgra, do oplodenih prašnika. On pokušava da iz-neveri svog prijatelja tvorca mašine. Daje njene portrete uobličene u simbol. On rade prodire kroz prazne oklope gde je mozak u kome se rodila mašina pobeden i truo. Njega ispunjavaju cvetovi rasprskih latica, koje odoljevaju vremenu i odupiru se čovekovom umu koji pokušava da ih zatire pred nava-lom novih potreba. U svojim JEZGRIMA — gde se život otkriva kao zreli plod pod de-belom i sočnom razlitalom opnom — Logo seže u jezgro čoveka, skrivenog i otpočenog verom.